

گفت وگو با هنرمندان حوزه تصویر در مشهد، درباره ظرفیت های مغفول داستان های شاهنامه در پویانمایی

شاهنامه در هنر تصویر همچنان غریب است

طنین همتی! شاهنامه فردوسی فراتر از یک متن ادبی، گنجینه‌ای سرشار برای هنرهای تصویری و نمایشی است. جهان اسطوره‌ای، قهرمانان برجسته، نبردها، تراژدی‌ها و آیین‌های ایرانی در این اثر، ظرفیت بالایی برای تبدیل شدن به فیلم، سریال، پویانمایی، تئاتر، نقاشی، تصویرسازی و خوش‌نویسی دارد. با این حال، سهم شاهنامه در سینما و تلویزیون بسیار اندک است و فاصله‌ای آشکار میان عظمت این میراث و بازنمایی تصویری آن دیده می‌شود؛ درحالی‌که دیگر کشورها با تکیه بر حماسه‌های خود، آثار متنوع و اثرگذاری ساخته‌اند. با آفرینی شاهنامه با زبان هنر و رسانه‌های امروز، هم راهی برای ارتباط نسل جدید با فردوسی است و هم امکانی برای معرفی هویت فرهنگی ایران به مخاطبان جهانی.

در این گزارش شهرآرا، با هنرمندان مشهدی درباره ظرفیت‌های به تصویرکشیدن شاهنامه و همچنین ظرفیت‌های هنر پویانمایی و هوش مصنوعی به گفت‌وگو نشستیم که در ادامه می‌خوانید.

پویانمایی، کلید پیوند نسل امروز با حکمت فردوسی شده ایم. متأسفانه به جز یکی دو مورد معدود، کارهایی که انجام شده در سطحی نبودند که بتوانند به معرفی واقعی شاهنامه و افکار حکمت‌آموز حکیم ابوالقاسم فردوسی کمک کنند. هرچند ممکن است برخی از این آثار از لحاظ تکنیکی و فنی در سطح بالایی باشند و حتی در محافل بین‌المللی مانند اسکار دیده شوند، اما در جذب مخاطب اصلی که خانواده و کودکان هستند، موفق عمل نکرده‌اند. بارها شاهد بوده‌ایم که خانواده‌ها برای دیدن پویانمایی با موضوع شاهنامه به سینما می‌روند، اما کودکان در میانه کار خسته شده و تمایلی به ادامه تماشای آن ندارند. این نشان می‌دهد که ما مخاطب شناسی را در این حوزه کم کرده‌ایم.

جذابیت، حلقه مفقوده در روایت داستان‌های شاهنامه کارگردان مشهدی با تأکید بر اینکه پویانمایی در ذهن جامعه با مخاطب کودک و نوجوان گره خورده است، تصریح کرد: اگر می‌خواهیم برای این گروه سنی کار کنیم، باید محتوا را متناسب سازی کنیم. جذابیت، حلقه مفقوده ما در روایت داستان‌های شاهنامه است. ما صرفاً به روایت خود داستان بسنده می‌کنیم، در حالی که برای رقابت با پویانمایی‌های روز جهان، باید محتوا را به روز و پرزرق و برق ارائه دهیم؛ همان کاری که هالیوود با ساده‌ترین افسانه‌ها انجام می‌دهد تا مخاطب را مشتاق نگه دارد. نیاز است مرکزی تخصصی برای تولید فیلمنامه‌های اقتباسی از شاهنامه با رویکرد جذابیت بصری و دراماتیک تأسیس شود. ما تولیدکنندگان و متخصصان فنی بسیار خوبی داریم، اما در بخش محتوا و تبدیل آن به یک ساختار جذاب برای نوجوان امروز، ضعف داریم.

موسوی نژاد به پروژه جدیدش اشاره کرد و گفت: در جریان نگارش فیلم نامه سینمایی «معمای یاسین»، دغدغه‌ام برای ورود به دنیای شاهنامه جدی‌تر شد. ما در این اثر سعی کردیم از شاهنامه کمک بگیریم و به

معادل سازی برای کودک و نوجوان امروز بپردازیم. هدف ما این است که نوجوان امروز احساس نکند شاهنامه صرفاً افسانه‌ای متعلق به گذشتگان است؛ بلکه درک کند که ما چراها و درس‌های شاهنامه همین الان در زندگی و پیرامون ما در حال رخ دادن است. تلاش کردیم این پیوند را در «معمای یاسین» ایجاد کنیم که امیدوارم پس از تولید، مورد استقبال مخاطبان قرار بگیرد.

پیچیدگی مخاطب شناسی و الگوهای مغفول مانده جذابیت موسوی نژاد در ادامه بررسی ظرفیت‌های شاهنامه در صنعت پویانمایی، به چالش مخاطب شناسی اشاره کرد و گفت: وقتی از جذابیت صحبت می‌کنیم، نخستین پرسش این است که مخاطب ما کیست؟ مخاطب عام طیف پیچیده‌ای از کودک و نوجوان تا بزرگ سال را شامل می‌شود و هر گروه نیازها و علایق متفاوتی دارد. اگر مخاطب هدف را کودک و نوجوان قرار دهیم، الگوهای مشخصی برای ایجاد جذابیت وجود دارد که متأسفانه در کشور ما کمتر به آن‌ها توجه می‌شود. بخشی از این مسئله به محدودیت‌های شدید بودجه بازمی‌گردد. تولیدکننده به دلیل کمبود منابع مالی نمی‌تواند در ریتم، ضرب‌آهنگ، کشش‌ها و اکشن‌های بصری دست باز داشته باشد، در نتیجه خروجی کار توان رقابت با پویانمایی‌های پرهزینه و جذاب جهانی را ندارد.

فیلم‌نامه؛ شالوده اصلی خلق جذابیت و انتخاب ژانر درست این کارگردان پویانمایی با تأکید بر نقش کلیدی متن در موفقیت یک اثر هنری گفت: بخش مهمی از جذابیت، بدون وابستگی صرف به بودجه، در مرحله فیلم‌نامه و توسط نویسنده خلق می‌شود. فیلم‌نامه نویسنده خالق اولیه اثر است و اگر در کار خود خیره‌باشد، می‌تواند حتی با امکانات موجود، اثری پرتعلیق و جذاب بنویسد. اگر متن خوب نباشد، بهترین پروداکشن و امکانات فنی نیز نمی‌تواند کار را نجات دهد.

موسوی نژاد بر ضرورت هوشمندی در انتخاب ژانر برای نسل جدید تأکید کرد و افزود: امروزه ژانرهای معمایی، فانتزی و اکشن بیشترین جذابیت و بیننده را در میان کودکان و نوجوانان دارند، اما متأسفانه در تولیدات داخلی اغلب به سراغ ژانرهایی می‌رویم که ارتباط برقرار کردن با آن‌ها برای مخاطب امروز دشوار است.

ساخت یک اثر شاخص به جای ده‌ها کار متوسط کارگردان پویانمایی «الیپدا در جستجوی قهرمان» با اشاره به لزوم تغییر سیاست‌های تولید در عرصه فرهنگ گفت: به جای ساخت ده‌ها اثر ضعیف با متوسط کم دیده نمی‌شوند. باید بودجه و انرژی کشور را روی ساخت یک یاد اثر شاخص و درجه یک متمرکز کنیم؛ کارهایی که مخاطب دوست داشته باشد آن‌ها را بارها و بارها به تماشا بنشینند. تا زمانی که بر تولید آثار شاخص متمرکز نشویم، نمی‌توانیم در میان هزاران شبکه و رسانه فعال در سطح جهان، صدای خود را به گوش مخاطبان برسانیم. موسوی نژاد با اشاره به جایگاه مشهد و خراسان به عنوان خاستگاه شاهنامه افزود: در مشهد کارهای ارزشمندی در سطوح منطقه‌ای انجام شده است؛ از جمله تصویرسازی داستان‌های شاهنامه در قالب کتاب‌های کمیک بوک و بازی که توسط هنرمندانی چون سیدمصطفی حسینی تولید شد. اما معتقدم ما باید بسیار فراتر از این اقدامات منطقه‌ای گام برداریم. چگونه در عرصه‌های دفاعی و موشکی به توان تولید محصولات

نقطه زن و درجه یک جهانی رسیده‌ایم؟ در حوزه فرهنگ و پویانمایی باید با همین استاندارد عمل کنیم. ساخت آثار درجه یک بین‌المللی نیازمند بودجه ریزی و نگاه ملی است و مجموعه‌هایی نظیر آستان قدس رضوی و نهاد‌های ملی باید در قالب جلسات هماهنگی، بستر سرمایه‌گذاری برای این پروژه‌های فاخر را فراهم کنند.

مطالبه از نهادهای متولی برای تحول در تولید محتوا این فیلم‌نامه نویسن و کارگردان مشهدی با ابراز امیدواری برای شکل‌گیری اتاق‌های فکر کارآمد در نهاد‌های فرهنگی بیان کرد: امیدوارم مجموعه‌های تصمیم‌گیر و سیاست‌گذار مانند بنیاد سینمایی فارابی، مرکز گسترش سینمای مستند و تجربی، حوزه هنری، سازمان سینمایی و صداوسیما اهتمام جدی‌تری به ارتقای کیفیی آثار داشته باشند تا بتوانیم داستان‌ها و حکمت‌های شاهنامه را در قالب پویانمایی‌هایی درجه یک و شایسته به ایران و جهان عرضه کنیم.

تجربه‌ای تازه در سینمای هوش مصنوعی عباس‌لاچوردی، کارگردان فیلم سینمایی «مولا» که اولین فیلم بلندی است که با بهره‌گیری از هوش مصنوعی ساخته شده، با اشاره به ظرفیت‌های این فناوری در تولید آثار تاریخی و اسطوره‌ای، گفت: داستان‌های شاهنامه از جمله حوزه‌هایی هستند که هنوز کمتر به آن‌ها پرداخته شده و می‌توانند بستر مناسبی برای تجربه‌های تازه در سینما و پویانمایی باشند.

وی با بیان اینکه پیش‌تر تجربه ساخت اثر بلند را داشته، استفاده از هوش مصنوعی در تولید «مولا» را تجربه‌ای

موفق توصیف کرد و افزود: این دانش نوین، ظرفیت‌های تازه‌ای برای روایت داستان‌های کهن فراهم کرده است، ظرفیت‌هایی که اگر درست شناخته و استفاده شوند، می‌توانند به تولید آثار متفاوت و اثرگذار منجر شوند. این کارگردان با تأکید بر اینکه داستان‌های شاهنامه هنوز در سینما و به ویژه در حوزه هوش مصنوعی کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند، گفت این موضوع می‌تواند به یکی از دغدغه‌های جدی فیلم‌سازان و هنرمندان تبدیل شود. مشهد با توجه به پیشینه فرهنگی و هنری خود، می‌تواند در این مسیر نقش پررنگ‌تری ایفا کند.

دشواری‌های ساخت آثار تاریخی با هوش مصنوعی کارگردان فیلم «مولا»، درباره چالش‌های تولید آثار تاریخی با هوش مصنوعی توضیح داد: این فناوری در روایت تاریخ معاصر، به دلیل وجود داده‌های فراوان، عملکرد ساده‌تری دارد؛ اما هرچه به گذشته‌های دورتر و عناصر ناشناخته‌تر نزدیک می‌شویم، کار دشوارتر می‌شود. او مثال زد که اگر به هوش مصنوعی «ماشین ۲۰۶» داده شود، آن را بهتر می‌شناسد. اما درباره ابزارها و فضاهای تاریخی مانند گاری با زیست جهان باستانی، نیاز به آموزش و داده‌پردازی دقیق‌تری وجود دارد.

لاچوردی تأکید کرد که در تولید آثار تاریخی با هوش مصنوعی، احتمال خطا بیشتر و زمان تولید طولانی‌تر است و همین مسئله نشان می‌دهد این حوزه هنوز در آغاز راه قرار دارد. حتی در تیزرهای کوتاه جهانی معروف هم می‌توان خطاهای متعدد مشاهده کرد؛ خطاهایی که تنها با شناخت، تجربه و تسلط بر فوت‌وفن‌های این حوزه قابل کاهش است.

فرصتی برای روایت‌های ایرانی وی با تأکید بر اینکه هوش مصنوعی مسیر آسانی نیست،

نمایی از انیمیشن «هزار افسان» اثر اصغر صفا که بر اساس داستان‌های شاهنامه فردوسی تولید شده است.

بیان کرد: اگر این حوزه ساده بود، ایران و جهان با چنین حجم گسترده‌ای از تجربه‌های تازه روبه‌رو نمی‌شدند. برای ورود جدی به این عرصه باید آن را شناخت. آزمون و خطا کرد و با صبر و دقت، از ظرفیت آن برای بازآفرینی روایت‌های ایرانی، به ویژه داستان‌های شاهنامه، بهره گرفت.

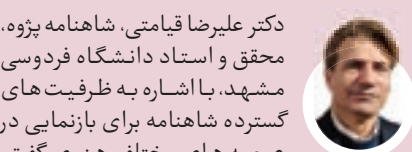
داستان‌های شاهنامه در سینمای هوش مصنوعی بکر باقی‌مانده است لاچوردی درباره چرایی دغدغه ساخت آثار شاهنامه‌ای اظهار کرد: داستان‌های شاهنامه گنجینه‌ای است که هنوز در سینمای هوش مصنوعی بکر باقی‌مانده است. مشهد و هنرمندان آن ظرفیت بالایی برای ورود به این حوزه دارند. با این حال، به‌تیم‌های جوان توصیه می‌کنم ابتداری داستان‌های معاصر تمرکز کنند. اگر قرار است کاری در حوزه شاهنامه و تاریخ انجام شود، باید توسط متخصصانی صورت بگیرد که این مسیر را آزموده و از سد خطاهای تولید عبور کرده‌اند.

ضرورت خودکفایی در فناوری‌های نوین سینمایی کارگردان فیلم «مولا»، نگاه به هوش مصنوعی در سینما را با دستاوردهای علمی کشور مقایسه کرد و گفت: همان‌طور که در بحث هسته‌ای با تکیه بر دانش بومی و نخبگانی چون شهید علی‌محمدی توانستیم به موفقیت برسیم، در حوزه فناوری‌های نوین سینمایی باید به همین سمت حرکت کنیم. مادر گروه خود نشان دادیم که می‌توان با هزینه کمتر و کیفیت بالاتر، پرچم دار این فناوری در دنیا بود. هوش مصنوعی مسیر آسانی نیست و نیازمند صبوری، رصد مداوم پیشرفت‌های هفتگی این فناوری و تسلط کامل بر فوت‌وفن‌های تولید است.

تا تولید قطعات موسیقی فاخر، پیوندهای فرهنگی خود را با این کشورها مستحکم‌تر کنیم، چه‌اشکالی دارد که هنرمندان برجسته ایرانی با خوانندگان و هنرمندان تاجیک یا افغانستانی، یک اثر حماسی مشترک خلق کنند؟ این دست همکارى‌ها، نه تنها ظرفیت‌های هنری شاهنامه را به عرصه بین‌المللی می‌کشاند، بلکه به تقویت هم‌بستگی فرهنگی در منطقه منجر خواهد شد.

خوش‌نویسی و هنرهای تجسمی؛ دینی که به شاهنامه داریم این استاد دانشگاه با انتقاد از کم‌توجهی به ظرفیت‌های بصری شاهنامه اظهار کرد: در حالی که متون دیگر مانند دیوان حافظ، سعدی و خیام به خوبی وارد عرصه خوش‌نویسی شده‌اند، شاهنامه همچنان در این حوزه غریب مانده است. البته در مشهد طی دو سال گذشته، جشنواره شکوه شاهنامه در حوزه خوش‌نویسی برگزار شده که گامی مثبت است، اما این کافی نیست. ما در عرصه خوش‌نویسی به شاهنامه بدهکاریم. در سایر هنرهای تجسمی مانند نقاشی، نگارگری و عکاسی نیز وضع به همین منوال است و ظرفیت‌های نهفته شاهنامه نیازمند نگاهی نو و هنرمندانه است.

فراخوان برای یک پوشش ملی دکتر قیامتی با تأکید بر لزوم عبور از فعالیت‌های فردی و حرکت به سمت یک بسیج عمومی فرهنگی، تصریح کرد: به عنوان کسی که در عرصه پژوهش شاهنامه فعال هستم، می‌گویم که کار فردی بدون امکانات کافی، راه به جایی نمی‌برد. ما نیازمند یک پوشش ملی هستیم که نهاد‌های رسمی دولتی و نخبگان فرهنگی را بسیج کند. امروز تب میهن‌گرایی و شاهنامه دوستی در میان مردم، به ویژه در میان کودکان و نوجوانان، موج می‌زند و نمادهای هویتی ایران بیش از هر زمان دیگری در حال بازگشت به زندگی روزمره مردم است. این بهترین فرصت برای نخبگان و نهاد‌های فرهنگی است تا با همراهی یکدیگر، شاهنامه را نه تنها برای ایرانیان، بلکه برای جهانیان به شایستگی معرفی کنند.

شاهنامه تنها یک اثر ادبی و اسطوره‌ای نیست، بلکه گنجینه‌ای بی‌پایان برای هنرهای نمایشی، تجسمی و موسیقایی محسوب می‌شود. هیچ اثر به اندازه شاهنامه نمی‌تواند ظرفیت‌های هنری را به واقع پاسخگو باشد. شاهنامه در حوزه‌های نمایشنامه نویسی، فیلم‌نامه نویسی، داستان‌گویی، خوش‌نویسی و موسیقی، ظرفیت‌های ویژه‌ای دارد. تا زمانی که آثار ادبی و شاهکارهای ادبی ما به زبان هنر آراسته نشوند، نمی‌توانند پویایی، جاودانگی و گستردگی خود را در میان مردم و جهانیان نشان دهند. برای اینکه شاهنامه را به نسل امروز، نسل آینده و جهانیان معرفی کنیم، باید آن را با زبان هنر و زبان روز همراه کنیم.

غفلت از تولید آثار سینمایی و تلویزیونی درباره شاهنامه وی با انتقاد از کم‌کاری در زمینه تولید آثار تصویری درباره شاهنامه بیان کرد: هنوز نتوانسته‌ایم یک فیلم سینمایی فاخر درباره شاهنامه تولید کنیم. در هفتاد تا